

PREFAȚĂ

Într-o lume în care circulația între țări și între continente a devenit un fapt obișnuit și într-un timp în care necesitatea cunoașterii și a documentării în legătură cu realitățile din diferite colțuri ale lumii a devenit mereu prezentă, cunoștințele despre limbile identificate și clasificate sînt indispensabile, chiar dincolo de cercul specialiștilor, deoarece prin ele se face o primă aducere în atenție a trăsăturilor unor comunități umane care nu se află în imediata vecinătate sau despre care nu au fost aflate informații prin alte mijloace. De aceea, cel care se întreabă ce fel de oameni trăiesc într-o anumită zonă a lumii se interesează în primul rînd ce limbă vorbesc acei oameni și cu care idiomuri se înrudește limba lor.

Cartea lingvistului sucevean Dorel Fînaru ar putea reprezenta la o primă vedere o sursă de date în acest sens, dar reducerea ei la acest statut ar fi o nedreptate, deoarece ea nu este o simplă antologare sau o sinteză a lucrărilor ce inventariază limbile lumii, deși nici o asemenea realizare nu este lipsită de importanță și nu se realizează fără efort și dificultate, ci este în esență o cale de a pătrunde, cu mijloacele oferite de știința ultimei jumătăți de veac, în mulțimea, sub unele aspecte nedeterminabilă, a acestor limbi, prin identificarea trăsăturilor de bază care le fac distinctibile și le conferă individualitate sau le apropie și le întrunește într-o unitate taxonomică. Ca atare, spre deosebire de alte lucrări despre limbile vorbite de pămînteni, de data aceasta ni se prezintă o adevărată investigație științifică în legătură cu modalitățile de clasificare a limbilor și cu trăsăturile caracterizante ce stau la baza unor astfel de operații, încît grupările și relațiile posibile dintre limbi devin reflexe ale unor autentice întemeieri pentru harta antropologică a lumii. Din aceste motive, lucrarea lui Dorel Fînaru nu reprezintă forma cunoscută a tratatelor sistematizatoare, reduse de obicei la aspectul unui lexicon, prin care distingerea comunităților din perspectivă lingvistică se întemeiază exclusiv pe descrierea mijlocului de comunicare prin trăsăturile de bază. O secțiune extinsă cu asemenea specific nu lipsește totuși, dar ea este precedată și urmată de capitole ce depășesc caracterul expozitiv al unor situații și fenomene, prin pronunțate laturi interpretative, uzînd de toate instrumentele ce sînt în măsură să facă relevante disocierile și apropierile dintre limbile aduse în discuție.

Acest aspect este, de altfel, reflectat de însuși sumarul cărții ce atestă într-o primă parte teoretică principiile lingvistice ce stau la baza ei, între care, în mod deosebit, antrenarea unor factori lingvistici și extralingvistici prin care se susțin taxinomiile operate. Este evident în această orientare scopul declarat al autorului de a scrie prin lucrarea sa un capitol al „lingvisticii integrale” prognozate de Eugeniu Coșeriu, care să aibă în obiectiv „lingvistica limbilor”, în sensul de cuprindere a imaginii generale despre limbile lumii, printr-o relevare a specificului lor din perspectiva asemănărilor și a trăsăturilor diferențiatore. De altfel, cum se poate constata, Dorel Fînaru își numește lucrarea drept o *lingvistică a limbilor în cadrul lingvisticii integrale*, înțelegându-se prin aceasta că, în viziunea sa, există o disciplină sau o direcție în știința limbii care se ocupă cu inventarierea limbilor și cu clasificarea lor, căreia îi află un loc și îi certifică întemeierea în *cadrul lingvisticii integrale*.

Astfel se explică existența unui capitol extins despre „clasificarea tipologică” a limbilor, discutată uneori în tratatele de lingvistică, dar plasată de Coșeriu pe treapta cea mai înaltă de abstractizare în descrierea lor și învestită cu rolul de a le caracteriza din perspectiva organizării și reorganizării sistemului mijloacelor de expresie. Autorul lucrării de față însumează în studiul său toate posibilitățile de clasificare pe bază tipologică, depășind astfel sub unele aspecte caracterul relativ limitat al viziunii magistrului, fiindcă a înțeles să contribuie la desăvârșirea acestui criteriu căruia, în mod implicit, îi acordă o importanță deosebită. Cu aceasta, nu este însă lezată în vreun fel această viziune, orientată principal spre permisivitate ca latură a „integralității”, printr-o armonizare asigurată de fundamentul filozofic și de coerența întemeiată prin interrelații și funcționalitate. De altfel, este evident că Dorel Fînaru a înțeles că vechii greci cumula sub forma lingvistică *lógos* o sumă de semnificații, nu dintr-o lene a spiritului – care ar prefera conceperea nediferențiată a unui amalgam prin evitarea efortului de a realiza unele disocieri subtile –, ci din necesitatea de a cuprinde în aceeași denumire ceea ce este esențial pentru latura spirituală a omului și a comunității din care face parte și pe care o reprezintă. Prin acest mod de a interpreta lucrurile, cuvântul și vorbirea sînt, sub multe aspecte, elementele definitorii pentru profilul antropologic al indivizilor și al societății.

Fără îndoială, nu lipsesc din cercetarea lui Dorel Fînaru perspectivele oferite de clasificările sociolingvistice și geografice, favorizante pentru evidențierea rezultatelor produse prin contactele dintre limbi și dintre culturi, iar uneori și prin amestecul de populații. Clasificarea clasică, cea genealogică, rămîne însă, s-ar putea spune „în mod necesar”, cea care asigură organizarea din prezentarea extinsă a limbilor lumii și, din aceste considerații, genealogia, aplicată consecvent tuturor limbilor recunoscute de pe toate continentele, a fost cea care a dat organizarea din secțiunea expozitivă a cărții, prin etichetarea grupurilor de limbi sau a unor limbi ce nu s-au putut grupa cu altele, încît

subcapitolele din *Clasificarea genealogică* au în vedere mari familii de limbi, ramuri și familii sau limbi izolate, într-o sistematizare riguroasă și atentă ce oferă cititorului imaginea cvasitotală a idiomurilor planetei. Desigur, în acest demers au fost depășite numeroase dificultăți, între care cea mai importantă fiind cea remarcată de însuși Noam Chomsky și privește un anumit grad de incertitudine în definirea conceptului „limbă” și, ca atare, chiar în admiterea sau respingerea unor propuneri de considerare a unor dialecte drept limbi propriu-zise sau de cuprindere în aria aceleiași limbi a unor vorbiri cu diferențe numeroase și pronunțate în raport cu altele. Conștient de imposibilitatea rezolvării în acest moment a tuturor problemelor de acest fel, Dorel Fînaru a admis ideile cu cea mai largă recunoaștere, fără a se antrena în discuții cu rezultate imprevizibile sau lipsite de valoare efectivă.

De altfel, informațiile din fiecare secțiune sînt succedate de indicațiile bibliografice ce pot îndruma pe cel care urmărește să-și extindă cunoștințele în legătură cu limbile particulare sau cu grupurile de limbi aduse în atenție și, ca atare, se poate spune că, chiar în această secțiune expozitivă, Dorel Fînaru a fost condus de principii sigure, precum integralitatea, specificitatea și stimularea cognitivă. Și, pentru ca tratarea subiectului să nu aibă nici o lacună, autorul nu a uitat de existența limbilor creole și a pidginurilor și nici chiar de limbile artificiale, căci, în defintiv, acestea pornesc de la limbile naturale, de unde împrumută de obicei mijloace și modele sistemice.

Dacă analizăm modul de organizare a conținutului cărții, se pot constata două secțiuni extinse, dintre care prima tratează temele prezentate pînă acum, adică, pe de o parte, problemele teoretice și, pe de altă parte, limbile clasificate genealogic, pornind de la rezultatele celor mai recente cercetări în domeniu. Partea a doua a cărții conține ca secțiune principală un *Dicționar* în care sînt cuprinse în jur de 400 de limbi, în spațiul rezervat fiecăreia fiind cuprinse informații foarte variate, de la numărul de vorbitori și pînă la modul sau tipul de scriere, însă organizarea riguroasă din interiorul fiecărui articol asigură coerența în această varietate informativă și condițiile de raportare a datelor de la o limbă la alta.

O altă secțiune a părții a doua, cuprinzînd anexele, ar putea fi considerată o perspectivă asupra „politicii limbilor”, asupra statutului lor din punctul de vedere al comunităților vorbitoare și al înscrierii în atenția instituțiilor internaționale, încît se poate spune că Dorel Fînaru și-a propus să ofere întreaga gamă de mijloace de caracterizare a oricărei limbi pe baza unor principii general valabile. Relevante sînt sub acest aspect îndeosebi sintezele ce însumează, uneori în prezentări tabelare, trăsături ale limbilor ce nu au fost evidențiate în mod sistematic pînă acum de cercetători, mai ales în cazul unor limbi exotice sau foarte îndepărtate de spațiul european. Succesul demersului său constă, fără îndoială, și din inteligența de a fi evitat chestiunile

controversate (și, poate, chiar insolvabile) de tipul universalizărilor lingvistice, care ar fi încărcat inutil paginile unei lucrări cu informație densă, foarte complexă și de diverse tipuri.

Cartea realizată de Dorel Fînaru este, după cum se poate ușor constata, rezultatul unei cercetări laborioase și îndelungate, însă, desigur, Domnia sa va fi înțeles, atunci când a parcurs paginile scrierilor lui Eminescu, către care s-a simțit atras de timpuriu, că nu se poate realiza ceva de valoare fără o astfel de activitate. Pe de altă parte, cadrul generos și sugestiile ce radiau din opera lingvistică a lui Eugeniu Coșeriu l-au orientat spre identificarea de mijloace și de soluții ce pot favoriza armonizarea într-un ansamblu coerent a unor realități și fenomene ce nu prezintă la prima vedere afinități pentru cuprinderea într-o unitate interpretativă. Extensiunea temei tratate și varietatea problemelor abordate, dintre care unele cu pronunțat caracter teoretic sau de strictă specialitate, nu prejudiciază în nici un mod înțelegerea, chiar pentru un neinițiat, datorită caracterului riguros organizat al succesiunii ideilor și recurgerii la exemplificări prin fapte semnificative ce se prezintă drept argumente pentru ele.

Adept fidel al lingvisticii integrale și consecvent în promovarea ei, Dorel Fînaru a îndeplinit, credem, toate obiectivele pe care și le-a propus, iar constatările de pînă acum ne îndreptățesc să afirmăm că lucrarea sa, interesantă și utilă, este în același timp o contribuție științifică și un mijloc de informare, accesibil unei game extinse de intelectuali, de la cei în faza de formare și pînă la cei care au devenit personalități recunoscute.

Ioan OPREA